

Có ḥn 50,000 tịng Hy Ḷp đang đ̣c ṣ ḍng trong các ngôn ngữ đang đ̣c ṣ ḍng trên tḥ gịi! Tôi cḥa bao gị nghe nói đ̣u đó cho ṭi khi ṭi Athena (đ̣c là A Ti Na), đ̣c ṃt ṭ qụng cáo nḥc nḥ nḥ ṿy. Ṃt ng̣i Vịt Nam tò mò ṣ ṭ ḥi không bịt trong tịng ṇc mình có nḥng cḥ nào là g̣c Hy Ḷp?

Nghĩ mãi thì tḥy có. Ḅy gị ng̣i Vịt nói chuỵn ṿi nhau có tḥ nói nhanh, “Tôi ṣ pḥ tô bài báo này cho ṃi anh ṃt ḅn,” học, “Em ṣ g̣i pḥn cho anh ngay” (tḥng là em ḥa ṛi không g̣i). Chúng ta không đ̣ ý ṛng nḥng tịng “pḥn” và “pḥ tô” tìm ṿ g̣c tích thì ṭ tiên đ̣u là tịng Hy Ḷp ra c̣. Nḥng đ̣n ṿ đ̣o ḷng mình bịt cḥc tịng Pháp, sinh ra nḥng tịng Vịt nḥ “ṃt ký, hai ký” cũng đ̣u g̣c Hy Ḷp ṇa. Giáo Ṣ Nguỵn Pḥc, tác gị “Tịng Vịt g̣c ngọi qục” cḥc ṣ cho chúng ta bịt thêm nhịu tịng khác. Ṃt trong nḥng tịng Vịt g̣c Hy Ḷp đ̣c vịt trong báo chí ṛt ṣm, ṭ tḥi Ṭ Ḷc Văn Đoàn, là cḥ “lô gích.” C̣ Phan Khôi, ng̣i Qụng Nam, ṭng ḅ “cḥp ṃ” là “ông lô gích!”

Tịng Vịt, tịng Nḥt cḥu ̣ nḥ ḥng c̣a cḥ Hán nḥ tḥ nào thì các ṇc Âu Châu cḥu ̣ nḥ ḥng c̣a cḥ Hy Ḷp và cḥ La tinh nḥ ṿy; ṛi ṭ Âu Châu chúng dịn và sang Á Châu, Phi Châu mà truỵn gịng. Nḥng tịng chúng ta quen dùng nḥ Nguyên Ṭ ḷc, Dân Cḥ, Ô lanh p̣c học Ô lem p̣c, Bịn Cḥng, cḥy ma ra tông, C̣ Tḥ Ḥc, vân vân, đ̣u g̣c gác ṭ nḥng tịng đ̣c ng̣i Hy Ḷp dùng ḥn hai ngàn năm tṛc. Ṇu xóa ḅ ḥt nḥng cḥ g̣c Hy Ḷp trong ngôn ngữ c̣a loài ng̣i, ḅ ṃt c̣ nḥng khái nịm do nḥng tịng đó bao hàm, thì ṇn văn minh c̣a nhân lọi ṣ khác ḥn. Có tḥ ṣ bịn ṃt, không còn văn minh nḥ chúng ta ṿn hịu ṇa. Và nḥng c̣u chuỵn chúng ta trao đ̣i ṿi nhau ṣ ḅ đ̣y công ṃt ṭng tḥp ḥn nhịu!

Các ṭ qụng cáo dụ ḷch còn gịi thịu thành pḥ A Ti Na là ṇi phát sinh ra tḥ cḥ chính tṛ Dân Cḥ (tôi phiên âm tên A Ti Na theo ḷi nói tên c̣a dân đ̣a pḥng; cḥ “tê-ta” trong tịng Hy Ḷp đ̣c gịa pḥ âm T và S trong tịng Vịt. Ng̣i Tây hay vịt cḥ tê ta thành TH, cho nên tịng Anh vịt là tên thành pḥ này là Athens, Athenes trong tịng Pháp). Ng̣i Hy Ḷp g̣i cách ṭ cḥc vịc cai tṛ đó là “cḥ đ̣ Đê Mô,” sau bịn thành Demokratia, Democracy, Democratie, vân vân, trong tịng các ṇc khác Ng̣i Vịt cũng nḥ ng̣i Ṭu, ng̣i Nḥt Ḅn g̣i đó là cḥ đ̣ này là Dân Cḥ, ý nói ng̣i dân làm cḥ trong vịc cai tṛ. Pḥi chi khi ḅt đ̣u ḍch khái nịm này sang tịng Vịt mà các c̣ ṭ mình đ̣c nghe tṛc tịp cḥ không ḥc qua sách cḥ Hán, thì cḥc ng̣i mình đã phiên âm Demokratia thành ṃt cḥ trong đó có cḥ g̣c “Đê Mô,” tịng Hy Ḷp.

A Ti Na đúng là cái nôi c^oa ch^o đ^o dân ch^o ở Tây ph^ong. Nh^ong ng^oi Hy L^op đã s^ong v^oi các th^o t^oc dân ch^o t^o th^oi Pericles tr^oc đây 2500 năm, n^ou h^o tr^o l^oi s^ong ngày hôm nay, thì h^o s^ong^oc nhiên. H^o s^o th^oy l^o l^oi x^op đ^ot xã h^oi mà chúng ta g^oi là t^o do dân ch^o bây gi^o r^ot xa l^o đ^oi v^oi h^o, n^ou không nói là “ph^on đ^ong.” Ph^on đ^ong, b^oi vì nh^ong ch^o đ^o t^o do dân ch^o bây gi^o cho phép đ^o m^oi ng^oi g^op ý ki^on vào vi^oc tr^o qu^oc, m^ot đ^ou mà dân A Ti Na không th^o ch^op nh^on đ^oc! A Ti Na, đó là quy^on c^oa m^ot thi^ou s^o. Và ngay trong nhóm thi^ou s^o đó, ai nói nh^ong ý ki^on “không chính th^ong” có th^o b^o tòa án cho đi tù mút mùa! Chính vì ch^o đ^o g^oi là “dân ch^o” đó không có t^o do, không bình đ^ong, nên tòa án ở thành ph^o này đã đ^o x^o t^o hình nhà hi^on tri^ot Sô Crát, ch^o vì t^oi “b^ot đ^ong ý ki^on!” Ho^oc g^oi là “ch^ong l^oi chính quy^on c^oa nhân dân” cũng đ^oc!

T^oi A Ti Na t^o th^o k^o th^o 5 tr^oc Công nguyên, t^ot c^o m^oi ng^oi dân thành ph^o đ^ou đ^oc quy^on quy^ot đ^onh vi^oc c^o ng^oi n^om quy^on, quy^ot đ^onh nh^ong vi^oc quan tr^ong nh^o th^o cúng các v^o th^on, tuyên chi^on v^oi các thành ph^o khác, vân vân. Nh^ong s^o ng^oi đ^oc t^o do tham gia phát bi^ou ở ngh^o tr^ong ph^oi là đàn ông! Và con s^o đó ch^o b^ong m^ot 15% đ^on 25% s^o đàn ông trong thành ph^o mà thôi. Dân Hy L^op ở các n^oi khác đ^on đó s^ong không đ^oc đ^o. T^ot nhiên nh^ong ng^oi ngo^oi ch^ong, các nô l^o mua t^o đầu đó v^o ho^oc b^o b^ot v^o, đ^ou không đ^oc đ^o. Ngày nay mà m^ot qu^oc gia nào đ^ot ra th^o t^oc quy^ot đ^onh vi^oc chung vi^oc n^oc nh^o v^oy ch^oc ch^on s^o b^o coi là “ph^on đ^ong.”

Ch^o vì nh^ong ch^o Dân Ch^o vi^ot trong h^ou h^ot các ngôn ng^o đ^ou dùng hai ti^ong Đê Mô (demos), nghĩa là dân chúng trong ti^ong Hy L^op; cho nên m^oi ng^oi v^on coi nh^o dân Hy L^op ở A Ti Na là nh^ong ng^oi sáng ch^o ra cách s^ong dân ch^o. Tri^ot gia Platon đ^ot tên cu^on sách ông vi^ot v^o ph^ong pháp cai tr^o là C^ong Hòa (Republic) cho nên ng^oi ta càng th^oy trao “gi^oi th^ong dân ch^o s^om nh^ot th^o gi^oi” cho ng^oi Hy L^op là h^op lý. Nh^ong các s^o gia đã ch^onh l^oi thành ki^on đó, khi khám phá ra là t^o th^o k^o th^o 6 tr^oc Công nguyên, tr^oc khi Đ^oc Ph^ot Thích Ca ra đ^oi, ở l^oc đ^oa ở Đ^o đã có m^ot n^oi s^ong theo các th^o t^oc dân ch^o, là n^oc Vaishali. Ch^o đ^o đó, Maha Janapadas, có th^o g^oi là C^ong Hòa theo l^oi nói ngày nay, trong đó m^ot nhóm ng^oi có quy^on quy^ot đ^onh m^oi vi^oc chung, không ai chi^om đ^oc quy^on c^o. Có l^o đ^oi ở nh^ong c^oa l^oi s^ong đó mà th^oi Đ^oc Ph^ot còn s^ong, nh^ong ng^oi theo h^oc ngài đã s^ong chung v^oi nh^ong th^o t^oc dân ch^o, ngày nay còn nhi^ou tăng đoàn v^on áp d^ong. Th^oi Đ^oi Đ^o Alexander chinh ph^oc sang vùng các n^oc Ba T^o, ở Đ^o bây gi^o, vào th^o k^o th^o 4 tr^oc Công nguyên, các h^oc gi^o tháp tùng đoàn quân c^oa ông cho bi^ot h^o th^oy dân hai n^oc Sabarcae và Sambastai (bây gi^o là vùng đ^ot n^om gi^oa hai n^oc Afghanistan và Pakistan), cũng dùng nh^ong t^op t^oc cai tr^o l^on nhau theo l^oi dân ch^o ch^o không theo v^ong quy^on th^o t^op.

Nh^ong Hy L^op v^on x^ong đáng đ^oc coi là n^oi phát sinh các th^o t^oc dân ch^o, vì nhi^ou lý do. Th^o nh^ot, nhi^ou ng^oi đã nói, đã th^oo lu^on v^o các th^o t^oc quy^ot đ^onh t^op th^o h^o s^o đ^ong, nh^ot là h^o bi^on lu^on cho các th^o t^o đó v^oi các nguyên t^oc căn b^on mà ngày nay v^on còn th^oy giá tr^o. H^o vi^ot ra các quy t^oc căn b^on đó, truy^on đ^on bây gi^o. Ng^oc l^oi, chúng ta không còn gi^o đ^oc bài

viết hay cuốn sách nào của nhà ng ng i dân Vaishali hoặc Sambastai. Các quy tắc sống chung của tầng đoàn thì Đức Phật thì đức gì lại nhà ng ch để áp dụng trong tập thể của nhà ng ng i tu hành đó thôi. Không thấy đức thì nào của Đức Phật để cho xã hội chung quanh cũng “phải sống theo các quy tắc từ do dân ch” như trong tầng đoàn. Có thể nhiều ng i cũng có nhà ng từ từ ng cách mà ng đó nhà ng h b chính quy n để ng thì bắt giữ h t.

Các từ từ ng “cách mà ng” của h cũng ch t theo h trong nhà ng từ i “h c tập c i t o” của các vua chúa. Cho nên, ng i Hy Lạp và n x ng đáng để c coi là nhà ng ng i để t n n móng cho i sống dân ch .

Chúng ta biết là nhà ng thì từ c sống dân ch đều tiên A Ti Na còn thì u sót, nh t là thì u quan niệm và từ do, và bình để ng cho từ t c m i con ng i, không phân biệt nam n và không theo ch nghĩa “lý l ch.” Nhà ng quy từ c còn thì u đó, bây giờ g i là nhà ng quy n làm ng i, hay nhân quy n. Ngày nay, m t qu c gia từ g i là dân ch mà thì u từ do, không bình để ng, không tôn trọng các quy n làm ng i thì và n b coi là cha th t s dân ch .

M c dù còn thì u nhiều quy từ c quan trọng đó, các triết gia Hy Lạp đã để t n n từ ng cho ch để từ do dân ch để i sau và i nhiều nguyên từ c l n. Thí dụ, ng i Hy Lạp đã đề cao khái niệm th ng tôn pháp luật, gi ng nh ng i Á Đông nói “Pháp b t v thân,” pháp luật không phân biệt ng i thân hay ng i ngoài. Aristotle viết: “Từ t c m i con ng i để u có tình c m, nhà ng luật pháp thì không.” Đây là m t quy từ c quan trọng, vì luật pháp là m t b o để m cho con ng i để c sống từ do.

Ng i ta c m thấy từ do vì từ t c m i ng i để u d i m t pháp luật chung, nh nhau. M i ng i có thể đoán trước khi tính làm m t vi c nào thì hành để ng của mình sẽ để c luật pháp xét x m t các công bình. Ch ng h n, ai lái xe v t đèn để để u có thể b phạt nh nhau, dù xe mang b ng s công an hay không. Ai ăn h i l cũng b x theo nhà ng đi u luật gi ng nhau. Biết nh v y, m i ng i c m thấy cu c sống an toàn trong pháp luật. Vì ai cũng để c luật pháp b o v , không lo ông quan tòa xét x thiên v , tùy h ng, hoặc x theo ch th của vua quan. Chúng ta g i đó là s an toàn và pháp lý.

T đó chúng ta m i thấy m t vai trò l n của pháp luật, là luật pháp n để nh nhà ng gi i h n trên quy n từ do của m i ng i, để b t là gi i h n quy n hành của nhà ng ng i cai tr . Khi nhà ng ng i c m quy n nói h s cai tr b ng pháp luật, chúng ta biết là quy n h n của chính h b t để u b gi i h n. M t căn b n của ch để từ do dân ch là gi i h n quy n hành của nhà n c. Đó là để u b o để m tính ch t bình để ng trong cu c sống. Sĩ gia Herodotus ng i Hy Lạp g i

Cái nôi của Dân Ch 

T c Gi i: Ng  Nh n D ng

Th ng B ng, 24 Th ng 10 N m 2009 05:59

quy n bình d ng tr c ph p luật l  “isonomia,” t c l  m i ng i đ c đ i x  nh  nhau. Do đ , ai c ng c m thấy c  t  do, không lo b  đ n  p b t c ng. Trong v ng b o v  c a ph p luật, m i ng i tha h  m u c u h nh ph c, không b   i  p buộc m  c ng không ai c m đ n đ c.

T  nh ng n n t ng đ , lo i ng i đ  x y d ng n n nh ng quy t c s ng chung khác, m  b y gi  chúng ta g i là ch  đ  d n ch  t  do. Cho n n, r t c c chúng ta v n phải c m  n c c hi n tri t Hy Lạp tr c đ y h n 2000 n m đ  đ t ra nh ng n n m ng t  đ  lo i ng i d ng l n c c ch  đ  d n ch  b y gi !